

СЭДЭВ 2. ХУВИЙН САНХҮҮГИЙН ТӨЛӨВЛӨЛТ, АЧ ХОЛБОГДОЛ, ҮЕ ШАТ

Сэдвийг судлахын ач холбогдол, үр дүн

Энэ сэдвийг судалснаар хувь хүний санхүүгийн шийдвэр гаргах үйл явцад шинжилгээ хийх, хувь хүний санхүүгийн шийдвэртэй холбоотой алдагдсан боломжийн өртгийг тодорхойлох, амьдралын янз бүрийн нөхцөл байдалд хувь хүний санхүүгийн зорилгыг хангах стратегийг тодорхойлох чадварыг эзэмшинэ.

Тулгуур ойлголт

- Алдагдсан боломжийн өртөг
- Мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнэ
- Дампуурал

1.2 Санхүүгийн төлөвлөлтийн үйл явц

Хүн бүр сэтгэл хангалуун, санаа зовох зүйлгүй амьдрахыг хүсдэг. Гэвч үнэндээ хүн бүр идэр залуу насандаа, тэтгэвэрт гарсан хойноо ч тэр хүссэн бүхнээ авч, дэлхий тойрон аялж чаддаг бил үү? Хүн амьдрах хугацаандаа хоол хүнс, машин, орон байр, тавилга эд хогшил худалдаж авах, ахисан түвшний сургалтад хамрагдах, буяны байгууллагад хандив өргөх, аялах зугаалах гээд маш олон төрлийн санхүүгийн зорилго тавьж амьдардаг. Эдгээр болон өөр бусад зорилгодоо хүрэхийн тулд аль нь хамгийн чухал, нэн тэргүүнийх вэ? гэдгийг зөв тодорхойлох хэрэгтэй.

Санхүүгийн хувьд сэтгэл хангалуун байх асуудал бол зохион байгуулалт сайтай хүний оновчтой мөнгөний удирдлага болон санхүүгийн зөв төлөвлөлтийн үр дүн байдаг. Хувь хүний санхүүгийн төлөвлөлт хэд хэдэн давуу талтай. Үүнд:

- Амьдралынхаа турш санхүүгийн нөөцийг оновчтой бүрдүүлэх, хуваарилах, хадгалж хамгаалах бололцоог нэмэгдүүлнэ.
- Санхүүдээ хяналт тавьснаар хэрээс хэтэрсэн өр төлбөр, дампуурал, бусдын хараат болохоос хамгаална.
- Зөв сайн төлөвлөлт, үр дүнтэй уялдаа холбоо бүхий санхүүгийн шийдвэрийн үр дүнд хувь хүний нийгмийн харилцаа холбоо өргөжин тэлнэ.
- Хувь хүн ирээдүйн зардлаа урьдчилан тооцож, санхүүгийн зорилгодоо хүрэх ба санхүүгийн сэтгэл зовоосон асуудлуудаас ангижирч, санхүүгийн эрх чөлөөг мэдэрнэ.

Зураг 2-1-д харуулж буй өөр хоорондоо уялдаа холбоо бүхий санхүүгийн төлөвлөлтийн үйл явц амьдралын ямар ч нөхцөл байдалд нийцнэ.

Зураг 2-1 Санхүүгийн төлөвлөлтийн үйл явц⁵

1. Санхүүгийн өнөөгийн нөхцөл байдлаа тодорхойлох. Эхний энэ үе шатанд орлого, хадгаламж, амьжиргааны зардал болон өр төлбөрийн талаар санхүүгийн өнөөгийн нөхцөл байдлаа тодорхойлно. Санхүүгийн төлөвлөлтийн үйл ажиллагаанд зориулж өөрийн мөнгө, бусдаас авах авлага, бусдад өгөх өр төлбөр болон өөрийн мөнгөний зарцуулалтын талаар бүртгэл тооцоо хөтлөх ёстой.
2. Санхүүгийн зорилгоо тодорхойлох. Ямар ч хүн санхүүгийн зорилгодоо шинжилгээ хийх нь зүйтэй. Санхүүгийн тодорхой зорилго санхүүгийн төлөвлөлтөд үнэхээр чухал. Санхүүгийн олон зорилгоос алийг түрүүлж хэрэгжүүлэхийг шийдэх ёстой. Таны санхүүгийн зорилго өнөөгийн бүх орлогоо зарцуулахаас эхлээд хуримтлалаа нэмэгдүүлэх, ирээдүйн санхүүгийн аюулгүй байдлаа хангах хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зэрэг өргөн цар хүрээг хамарна.
3. Арга замаа сонгох. Арга замаа оновчтой сонгох нь санхүүгийн шийдвэр гаргалтад чухал нөлөөтэй.
 - *Үйл ажиллагааны тогтмол хэвшилд сулрах*: Жишээ нь, сар бүр хадгалах боломжтой мөнгөний хэмжээг тодорхойлох;
 - *Өнөөгийн нөхцөл байдлаа сайжруулах*: Сар бүр хадгалах мөнгөө өсгөх;

⁵ Jack R. Kapoor, Les R. Dlabay, Robert J. Hughes "Personal Finance" , 2008. p 3

- *Одоогийн нөхцөл байдлаа өөрчлөх:* Хадгаламжийн дансны оронд мөнгөний захын данс ашиглах гэх мэт. Мөнгөний захын данс гэдэг нь нэг хүртэлх жилийн хугацаатай хувьцаа, бонд эзэмших боломжтой дансыг хэлдэг.
- *Үйл ажиллагааны шинэ арга сонгох:* Сарын хадгаламжийн хүүний орлогоос зээлийн картын өрөө төлөх зэргээр арга замаа сонгох хэрэгтэй.

Санхүүгийн шийдвэр гаргахын тулд дээрх арга замуудаас хамгийн зөв сонголтыг хийх нь чухал. Боломжит сонголтуудаас хамгийн оновчтойг сонгох нь үр ашигтай, сэтгэл хангалуун шийдвэр гаргахад тусалдаг. Ер нь ямар нэг арга замыг сонгохгүй, юу ч бодохгүй шийдвэр гаргах нь хамгийн аюултай сонголт байж болох юм шүү.

4. Арга замаа үнэлэх: Амьдралын нөхцөл байдал, хувь хүний амьдралыг үзэх үзэл, эдийн засгийн нөхцөл байдалтай уялдуулан боломжит арга замуудыг үнэлэх хэрэгтэй.

- *Сонголтын үр дүн, ач холбогдлыг үнэлэх:* Ямарваа шийдвэр нөгөө боломжит хувилбарыг ямагт үгүйсгэж байдаг. Жишээ нь, та амралтынхаа мөнгөөр хувьцаанд хөрөнгө орууллаа гэхэд та амралтад амарч чадахгүй байх жишээтэй. Алдагдсан боломжийн өртөг бол хийх гэсэн сонголтоо алдах явдал юм. Энэ нь ерөнхийдөө ямарваа нэг шийдвэр гарахгүйг илтгэх бөгөөд дандаа мөнгөөр илэрхийлэгдэхгүй байж болно.

Алдагдсан боломжийн өртөг:
Сонголт хийх явцад алдсан өөр нэг боломжоос олж болох байсан орлого, ашиг.

Жишээ нь, их сургуульд орсон ч амжилттай төгсөж чадахгүй бол мөнгө, цаг хугацаагаа аль алиныг нь алдахын зэрэгцээ тухайн цаг хугацаанд хийх боломжтой байсан бусад боломжоо ч алдана.

Тиймээс ямарваа шийдвэр гаргахын өмнө алдагдах боломжуудыг заавал тооцох хэрэгтэй. Хувь хүний амьдралын нөхцөл байдал, үнэт зүйлс хүн бүрт ялгаатай болохоор алдагдсан боломжийн өртөг ч мөн өөр өөр байна.

- *Эрсдэлийг үнэлэх:* Хувь хүний санхүүгийн шийдвэр гаргалтын нэг хэсэг нь тодорхой бус байдаг. Их сургуулиудиас аль нэгийг нь сонгох болон мэргэжил сонгоход ч эрсдэлтэй. Тухайлбал, хэрвээ та энэ мэргэжлээр ажиллах дургүй юм уу, ажил олж чадахгүй бол яах вэ? Даатгагдсан хадгаламжийн дансанд мөнгө байршуулах эсвэл бага үнэтэй эд зүйл худалдаж авах зэрэг зарим нэг шийдвэрийн эрсдэл бага байдаг. Мэдээж өндөр үнэтэй эд зүйл алдахаас бага үнэтэй эд зүйл алдах нь эрсдэл багатай.

Ихэнх санхүүгийн шийдвэрүүдэд эрсдэлийг үнэлж, тодорхойлох хэцүү (Хүснэгт 2-1-ийг харна уу) байдаг. Эрсдэлийг тодорхойлох хамгийн сайн арга бол санхүүгийн төлөвлөлтийн мэдээллийн эх сурвалжийг ашиглах, бусдын туршлага болон өөрийнхөө туршлага дээр тулгуурлан мэдээлэл цуглуулах явдал юм.

Хүснэгт 2-1 Эрсдэлийн төрлүүд⁶

Инфляцийн эрсдэл	Үнийн өсөлт эсвэл бууралт нь (дефляци) худалдан авах чадвар өөрчлөгдөх шалтгаан болдог. Аливаа зүйлийг одоо эсвэл дараа худалдан авахаар шийдвэр гаргадаг. Хэрэв дараа худалдан авахаар шийдвэр гаргаж байгаа бол та илүү ихийг төлөх болно.
Хүүний түвшний эрсдэл	Хүүний түвшний өөрчлөлт таны зээлийн хүү болон хадгаламж, хөрөнгө оруулалтын хүүнд нөлөөлдөг. Хүүний түвшин өсөхөд өмнө авсан бага хүүтэй зээл танд давуу тал болно. Харин хөвөгч (хувьсах) хүүтэй зээлийн хувьд илүү их төлбөр төлөх болно. Хэрэв хүүний түвшин буурч байхад хадгаламж хийвэл бага өгөөж хүртэнэ.
Орлогын эрсдэл	Хэрэглээний зардлын өөрчлөлт болон технологийн ашиглалт нэмэгдэхэд ажилгүй болж болох юм. Хувь хүн ажилгүйдлийн эрсдэлд өртөхгүйн тулд хадгаламжтай байх, өөр ажилд орох чадвар эзэмшсэн байх шаардлагатай.
Хувь хүний эрсдэл	Худалдан авалт болон санхүүгийн шийдвэртэй холбоотой нэмэгдэл зардал, хадгалалтын эрсдэл, эрүүл мэндийн эрсдэл хамаарна.
Хөрвөх чадварын эрсдэл	Зарим хадгаламж, хөрөнгө оруулалт өндөр орлоготой байдаг. Гэсэн хэдий ч мөнгө болон хувирах чадвар сул, хугацаанаас нь өмнө үнэ цэнийг нь алдагдуулахгүй борлуулахад хэцүү байдаг.

Санхүүгийн төлөвлөлтийн мэдээллийн эх үүсвэр: Бид хэзээ нэгэн цагт хаа нэг тийшээ аялахад газрын зураг хамгийн чухал хэрэгтэй байдаг шиг санхүүгийн шийдвэр гаргалтын үе шат болгонд холбогдох мэдээлэл шаардлагатай. Хувь хүний, нийгмийн, эдийн засгийн өөрчлөлт мэдлэгээ байнга тасралтгүй дээшлүүлж, шинэчилж байхыг шаарддаг.

5. Санхүүгийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх. Санхүүгийн төлөвлөлтийн энэ үе шат бол зорилгодоо хүрэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд чиглэнэ. Жишээ нь, зардлаа багасгах эсвэл нэмэлт ажил хийх замаар орлогоо нэмэгдүүлж, хадгаламжаа өсгөж болох юм. Богино хугацааны шууд зорилгодоо хүрэхэд дараагийн хамгийн чухал зорилго тодорхой болж байдаг. Санхүүгийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд бусдын туслалцаа хэрэг болж болно. Жишээ нь, эд хөрөнгийн даатгалд хамрагдахад даатгалын зуучлагчийн үйлчилгээ, харин

⁶ Jack R. Kapoor, Les R. Dlabay, Robert J. Hughes "Personal Finance", 2008. p 5

хувьцаа, бонд худалдан авахад хөрөнгө оруулалтын брокерын үйлчилгээ авч болох юм.

6. Санхүүгийн төлөвлөгөөг хянах. Санхүүгийн төлөвлөлт бол тодорхой нэг үйл явдлаар төгсөшгүй, тасралтгүй үйл явц юм. Та санхүүгийн шийдвэрээ байнга үнэлж байхаас гадна жилдээ ядаж нэг удаа санхүүдээ иж бүрэн хяналт тавих ёстой. Хувь хүний, нийгмийн, эдийн засгийн хүчин зүйл өөрчлөгдөх хэрээр байнгын тогтмол үнэлгээ илүү их шаардлагатай болдог.

Амьдралын нөхцөл байдлаас санхүүгийн хэрэгцээ хамаардаг тул санхүүгийн төлөвлөлтийн үйл явц нь дээрх өөрчлөлтүүдэд нийцэх ёстой. Санхүүгийн шийдвэр гаргалтдаа тогтмол хяналт тавих нь амьдралын нөхцөл байдалд тохирсон санхүүгийн зорилгоо хэрэгжүүлэхэд тусална.

2.2 Хувь хүний санхүүгийн зорилго

Хувь хүний санхүүгийн сэтгэл хангалуун байдал зөв, оновчтой санхүүгийн зорилгоос эхэлдэг. Дэлхийн хамгийн баян улс орны хүн амд ч мөнгөний асуудал байсаар байна. Асуудал 2 зүйлд байна. Эхнийх нь муу төлөвлөлт болон зээл авч үндсэн хэрэглээгээ хангах зэрэг сул мөнгөний удирдлага бол нөгөө нь борлуулалтын идэвхжүүлэлт, зар сурталчилгаанаас болж байна.

Таны ирээдүйн санхүүгийн хүсэл тэмүүлэлд ерөнхийдөө 2 хүчин зүйл нөлөөлдөг. Нэгдүгээрт, зорилгодоо хүрэхэд шаардагдах цаг хугацаа. Хоёрдугаарт, хэрэгцээнд нийцсэн санхүүгийн зорилгын төрөл хэлбэр.

1. *Зорилгын хамрах хугацаа:* Маргааш юу хиймээр байна? Та маргааш юу хийхээ өнөөдөр аль хэдийнэ мэдэж байгаа юу? Эсвэл үгүй юу? Ерөнхийдөө зорилгыг хугацаанаас нь хамааруулан гурван хэсэгт хуваадаг.

- *Богино хугацааны зорилго:* Бага хэмжээний өр зээлээ төлөх эсвэл амралтандаа зориулан мөнгө хадгалах зэрэг ойрын ирээдүйд хүрчихсэн байх зорилго;
- *Дунд хугацааны зорилго:* 2-5 жил хүртэлх хугацааны зорилго;
- *Урт хугацааны зорилго:* Тэтгэвэрт гарсан хойноо хэрэглэх зорилгоор эсвэл хүүхдийнхээ боловсролд зориулан мөнгө хадгалах, тавилга эд хогшил худалдаж авах зэрэг таван жилээс дээш хугацааны зорилго.

Урт хугацааны зорилго богино болон дунд хугацааны зорилготой уялдаж төлөвлөгдөх ёстой. Богино хугацаанд тавьсан зорилгодоо хүрэх нь урт хугацааны зорилгыг хангах суурь болдог. Жишээ нь, хаус худалдаж авах дунд хугацааны зорилгодоо хүрэхийн тулд хадгаламж хийх нь урт хугацааны зорилгыг хангах нөөц болно. Зорилгын давтамж санхүүгийн төлөвлөлтийн үйл явцад зайлшгүй өөр өөр байдаг. Цагаан сар болон шинэ жилийн бэлэг

бэлдэх, амрах зэрэг зарим зорилго жил бүр давтагддаг бол их дээд сургуульд сурах, машин, орон байр худалдаж авах зорилго маш цөөн давтамжтай. Магадгүй, зарим хүн энэ зорилгодоо хүрдэг бол зарим нь хүрч чадахгүй байх ч тохиолдол бий.

2. *Санхүүгийн хэрэгцээний зорилго:* Жил бүр автомашины татвар, даатгалаа төлөх мөнгө хадгалах зорилгоос ахисан түвшний мэргэжил эзэмших сургалтын зорилго мэдээж өөр.

ШИГТГЭЭ

Санхүүгийн 3 гол зорилго:

1. *Санхүүгийн хэд хэдэн зорилгоос эрэмбэлж, хамгийн чухал цөөн хэдийг сонгох.*
2. *Мөнгө, санхүүгээ өсгөх зөв арга хэрэгсэл сонгох. (Хадгаламж, хөрөнгө оруулалт хийх гэх мэт)*
3. *Өөрчлөлтөд бэлдэх. Нас ахихын хэрээр хүсэл, хэрэгцээ тань өөр болно.*

Өргөн хэрэглээний эд зүйлстэй холбоотой зорилго хоол хүнс, хувцас хунар, шоу цэнгээн зэрэг ихэвчлэн богино хугацаанд ашиглагдах эд зүйлсийг хамардаг. Зарим болчимгүй буруу худалдан авалт таны санхүүгийн нөхцөл байдалд сөргөөр нөлөөлнө. Жишээ нь хагас сарынхаа цалингаар 1 өдрийн шоунд оролцвол яах вэ? *Удаан эдэлгээтэй эд зүйлстэй холбоотой зорилго* ихэвчлэн тавилга эд хогшил, спортын хэрэгсэл (гүйлтийн зам) зэрэг харьцангуй өндөр үнэтэй байнга худалдан авах шаардлагагүй эд зүйлстэй холбоотой. Эдгээр хөрөнгийг биет хөрөнгө гэж нэрлэдэг. *Биет бус худалдан авалтын зорилго* хувь хүний харилцаа холбоо, эрүүл мэнд, боловсрол, чөлөөт цагтай холбоотой. Хүний амьдралын нөхцөл байдлаас үүдсэн зорилго бүр тухайн хүндээ зайлшгүй чухал, хэрэгжүүлэх шаардлагатай зүйл байх ёстой.

Зорилгод суурилсан удирдамж

Ямарваа зорилго тавих нь санхүүгийн шийдвэр гаргалтын цөм юм. Санхүүгийн зорилго нь төлөвлөлт, гүйцэтгэл, зарцуулалт, хадгаламж, хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааны үр дүн, ахиц дэвшлийг хэмжих гол үндэс, суурь болдог.

Санхүүгийн зорилго дараах хүчин зүйлд тулгуурлах ёстой. Үүнд:

1. **Бодитой байх.** Орлого, амьдралын нөхцөл байдалд үндэслэсэн. Хэрэв та өдрийн ангийн оюутан бол шинэ машин худалдаж аваад жил бүр солино гэдэг бодитой бус зорилго юм.

ШИГТГЭЭ

“Та өөртөө зорилго тавих нь таны хэдэн настай, амьдралын ямар нөхцөлд байгаагаас үл хамааран биелэх боломжтой зүйл юм. Учир нь таны чадварын 90 хувь нь хэрэглэгдээгүй, олж нээгдээгүй байдаг. Энэ бол маш том боломж”. Тим Хансэл

2. **Нарийн тодорхой, цаг хугацаагаар хэмжигдсэн байх:** Яг ямар зорилго гэдэгээ мэдэх нь зорилгодоо хүрэх зохион байгуулалттай төлөвлөгөө хийхэд тусалдаг. Жишээ нь “Хөрөнгө оруулалтын санд мөнгө хийх” гэсэн зорилгоос “3 жилийн дотор 5,000,000 төгрөг хуримтлуулах” зорилго бол төлөвлөлт хийхэд илүү тодорхой зөв хөтөч болно.
3. **Тодорхой цаг хугацааны хязгаарт суурилсан байх:** Зорилгыг хэрэгжүүлэх цаг хугацааны хүрээ хязгаар тавих нь санхүүгийн зорилгын үр дүн, ахиц дэвшлийг тодорхойлоход тусална.
4. **Үйл ажиллагаанд чиглэсэн байх:** Таны санхүүгийн зорилго бол янз бүрийн санхүүгийн үйл ажиллагаа хэрэгжих суурь юм. Жишээ нь, “Зээлийн картын өрөө багасгах” зорилго нь зээлийн хэрэглээг бууруулна.

2.3 Алдагдсан боломжийн өртөг

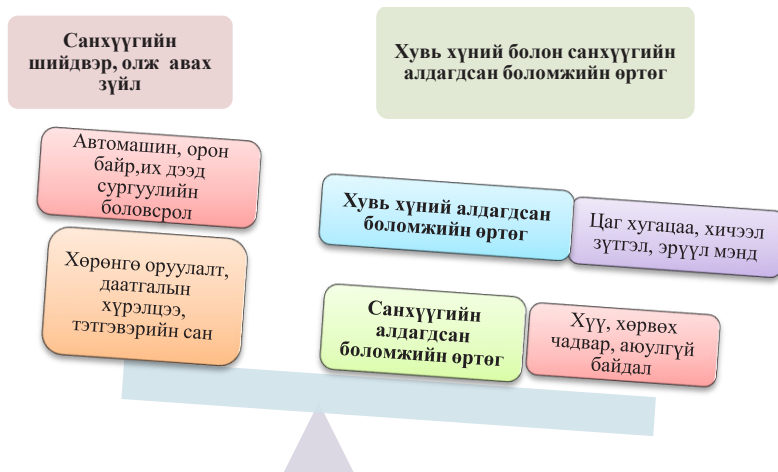
Ямар нэг зүйлийг хүсч, олж авахын тулд бие сэтгэлээ зориулсан үед л санхүүгийн шийдвэр гаргавал зохистой. Жишээ нь, ирээдүйн худалдан авалт болон урт хугацааны санхүүгийн аюулгүй байдлаа хангахын тулд өнөөдрийн шаардлагагүй худалдан авалтаас татгалзаж сурах хэрэгтэй.

Хувь хүний алдагдсан боломжийн өртөг нь нэг зүйлийг хийхэд нөгөө зүйлийг хийж чадахгүй байх цаг хугацаагаар илэрхийлэгддэг. Бид цаг хугацааг сурах боловсрох, ажиллах, дэлгүүр хоршоо явах, фейсбүүк ашиглах зэрэг хэрэгтэй, хэрэггүй зүйлээр өнгөрөөж байдаг. Гэтэл цаг хугацаа ч тэр ямар нэг шийдвэрээр хуваарилагдаж байх ёстой юм. Хэрэгцээгээ хангах, зорилгодоо хүрэх, хувь хүнийхээ хувьд сэтгэл хангалуун байхын тулд цаг хугацааг зөв сонгож, ашиглах хэрэгтэй.

Хувь хүний алдагдсан боломжийн өртөг мөн эрүүл мэндтэй холбоотой. Чанаргүй муу хоол хүнс, нойргүйдэл, хөдөлгөөний дутагдал нь өвчлөлд хүргэж, сургууль болон ажлаасаа завсардах улмаар эрүүл мэндийн зардлыг нэмэгдүүлж, санхүүгийн аюулгүй байдлыг алдагдуулдаг. Санхүүгийн нөөцтэй адил хувь хүний нөөц (цаг хугацаа, эрч хүч, эрүүл мэнд, авъяас, мэдлэг чадвар) мөн оновчтой, зөв удирдлагыг шаардана.

Бид үргэлж төрөл бүрийн санхүүгийн шийдвэрээс сонголт хийж байдаг. Ийнхүү сонголт хийхдээ мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнийг (номын II бүлгийн 4-р сэдвээс дэлгэрүүлэн уншаарай) тооцох нь зүйтэй юм. Өнөөдөр 1 төгрөгөө зарцуулахын оронд хадгаламж, хөрөнгө оруулалт хийх нь ирээдүйн 1 төгрөгнөөс илүү ихийг олох боломжийг олгоно.

Зураг 2-2 Санхүүгийн шийдвэр гаргалт: Алдагдсан боломжийн өртөг болон санхүүгийн үр дүн⁷

Мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнэ:

Хүүний өгөөжийн үр дүнд өсөх мөнгөний хэмжээ.

Бид цаг үргэлж зарцуулж, хадгалж, хөрөнгө оруулж эсвэл мөнгө зээлдэж байхдаа мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнийн зэрэгцээ алдагдсан боломжийн өртгийг тооцох хэрэгтэй болдог.

Тухайлбал, хадгаламжийн данснаасаа мөнгөө авч зарцуулснаар хүүний орлого алдах хэдий ч илүү орлого олох зүйлд хөрөнгө оруулалт хийвэл өгөөж нь илүү байх болно. Зээлээр худалдан авалт хийснээр өнөөдрийн шаардлагатай хэрэгцээгээ хангах ач холбогдолтой боловч алдагдсан боломжийн өртгийн нэг хэлбэр болох зээлийн хүүний зардал төлөхөд хүрдэг. Хангалттай мөнгөтэй байхын тулд тэтгэврийн дансанд жил бүр мөнгө нэмэх нь ашигтай хөрөнгө оруулалтаас олж болох орлогыг алдахад хүргэнэ. Шинэ машин эсвэл эд хогшил худалдаж авах нь хадгаламж, хөрөнгө оруулалтаас олж болох байсан орлогыг алдах шалтгаан болно.

2.4 Санхүүгийн зорилгод хүрэхүй

Бидний амьдралын үндсэн зорилго бол санхүүгийн нөөц эх үүсвэрийг ухаалаг сэтгэл хангалуун ашиглах явдал юм. Санхүүгийн төлөвлөлт тэрхүү нөөцийг хэрхэн олж авах, хадгалах хамгаалах, хуваарилах асуудлыг шийдвэрлэдэг. Хувь хүн санхүүгийн төлөвлөлтийн дагуу үйл ажиллагаагаа зохион байгуулснаар мөнгөтэй холбоотой гардаг энгийн алдаанаас зайлсхийж чадна.

⁷ Jack R. Kapoor, Les R. Dlabay, Robert J. Hughes "Personal Finance", 2008. p 15

ТАНЫ МЭДЛЭГТ

Хэрвээ та 31 наснаасаа эхлэн жил бүр жилийн 9 хувийн хүүтэй, 2 сая төгрөг хадгалуулбал 65 насандаа 470,429,000 төгрөгтэй болно. Харин 22 наснаасаа 31 нас хүртлээ ердөө 9 жилийн турш жил бүр 2 сая төгрөг, жилийн 9 хувийн хүүтэй хадгалбал 65 насандаа 579,471,000 төгрөгтэй болно. Хамгийн чухал нь: Ямарваа хөрөнгө оруулалтыг яг одоо эхлэх.

Мөн санхүүгийн зорилгоо биелүүлэхэд зохион байгуулалттай төлөвлөлт, оновчтой шийдвэр чухал. Хувь хүний санхүүгийн төлөвлөлтийн бүрэлдэхүүнийг Зураг 2-3-аас харна уу.

Зураг 2-3 Хувь хүний санхүүгийн төлөвлөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг⁸

Санхүүгийн нөөц бүрдүүлэх: Та ажил хөдөлмөр, бизнес эрхлэх болон хөрөнгө оруулалт хийх замаар санхүүгийн нөөц эх үүсвэрээ олж авдаг. Санхүүгийн нөөц эх үүсвэр бүрдүүлэх нь санхүүгийн төлөвлөлтийн үндэс суурь болох бөгөөд энэ үеэс л санхүүгийн үйл ажиллагаа идэвхждэг.

Төлөвлөлт хийх: Төсөвлөлтийн дагуу төлөвлөж зарцуулах нь ирээдүйн санхүүгийн аюулгүй байдлыг хангах болон зорилгодоо хүрэх түлхүүр. Санхүүгийн шийдвэр буюу зардлаа урьдчилан тооцох нь төлөх татвараа багасгахад ч дэмжлэг болно.

Хадгалах, хуримтлуулах: Урт хугацааны санхүүгийн аюулгүй байдал тооцоолоогүй өр төлбөрийг багасгах, их дээд сургуулийн боловсрол эзэмших, хаус, тансаг эд хогшил худалдан авах зэрэг онцгой тохиолдолд ашиглах

⁸ Jack R. Kapoor, Les R. Dlabay, Robert J. Hughes "Personal Finance", 2008. p 21

тогтмол хадгаламжийн төлөвлөгөөнөөс эхлэх нь зүйтэй. Та хадгаламжийн төлөвлөгөөгөө хийчихсэн хэдий ч санхүүгийн өсөлтийг илүү их дэмжих хөрөнгө оруулалт хийж ч болох юм. Хадгаламжийн мөнгө өрхийн үндсэн хэрэгцээнээс илүү гарсан мөнгөний хэмжээнд байх ёстой.

Зээлдэх: Зээлийн худалдан авалтаар санхүүгийн зорилгодоо хүрэх боломжтой хэдий ч байнгын тогтвортой хяналт тавих шаардлагатай. Зээлийн хэрэглээ хувь хүний зээлээ төлөх чадвараас (номын II бүлгийн 5-р сэдвээс дэлгэрүүлэн уншина уу) шалтгаална.

***Дампуурал:** Өр, зээлээ төлөх чадваргүй болсноос хөрөнгө, мөнгөө алдах үйл явц.*

Хувь хүн муу⁹ зээлтэй холбоотойгоор сэтгэл шаналах, санхүүгийн байдал хүндэрч, улмаар дампуурах, зээлийн муу түүхтэй болж, нэр хүндээ алдахад хүргэнэ.

ШИГТГЭЭ

2015 оны эцсийн байдлаар Монгол Улсын хэмжээгээр чанаргүй зээлийн өрийн үлдэгдэл 869,840.60 сая. төгрөг байна.

Зарцуулах: Санхүүгийн төлөвлөлт амьдралын сэтгэл хангалуун байдалд саад болохоор зохион байгуулагдаагүй, харин ч хүссэн зүйлээ олж авахад тусална. Та зардлын төлөвлөгөөндөө суурилан хэрэглээний зардал болон санхүүгийн бусад үүрэг хариуцлагаа тодорхойлох нь зүйтэй. Олноосоо багыг зарцуулж байж л урт хугацааны санхүүгийн аюулгүй байдлаа хангана.

Эрсдэлээ удирдах: Хувь хүний санхүүгийн төлөвлөлтийн нэг гол бүрэлдэхүүн хэсэг даатгалд үр дүнтэй хамрагдах явдал юм. Манай улсын хувьд цалингаас шууд суутгадаг нийгмийн даатгалаас¹⁰ гадна авто машины даатгалд заавал даатгуулахаас бусад сайн дурын даатгалд хүмүүс тэр бүр хамрагдахгүй байна.

Хөрөнгө оруулах: Хүмүүс үндсэн 2 шалтгаанаар хөрөнгө оруулалт хийдэг. Нэг нь тогтмол ногдол ашиг, хүү төлөх *өнөөгийн орлого* бүхий хөрөнгө оруулалтыг сонирхдог. Нөгөө нь ирээдүйд үнэ цэнэ нь өсөх үл хөдлөх

⁹ Монгол Улсын банкны тухай хуулийн хүрээнд зээлийн өр төлбөр 360-аас дээш хоногт төлөгдөхгүй бол муу зээл гэж үздэг.

¹⁰ Нийгмийн даатгал нь эрүүл мэндийн, тэтгэвэрийн, тэтгэмжийн, үйлдвэрлэлийн осол мэргэжлээс шалтгаалах өвчний, ажилгүйдлийн даатгалаас бүрддэг.

хөрөнгө, хувьцаа зэрэг *урт хугацаанд өсөх* хөрөнгө оруулалтыг сонгодог. Хувьцаа, бонд, үл хөдлөх хөрөнгө, ховор зоосны цуглуулга зэрэгт хөрөнгө оруулах замаар хөрөнгөө тараан байршуулж болно.

Тэтгэврийн болон өв хөрөнгийн төлөвлөлт хийх: Ихэнх хүмүүс тэтгэвэрт гарсны дараах санхүүгийн аюулгүй байдлаа өнөөдрөөс хангахыг хүсдэг. Тэтгэврийн төлөвлөлт бас өрхийн нөхцөл байдал, амралт чөлөөт цаг, хагас цагийн болон сайн дурын ажлын талаар бодоход хүргэнэ. Мөн мөнгө эд хөрөнгийг өв хэлбэрээр бусдад шилжүүлэхдээ хэрэв боломжтой бол бусдын хүлээн авах санхүүгийн нөөцийн үр ашгийг өсгөх, татварын дарамтыг багасгах цаг хугацааг тооцох ёстой. Хөрөнгийн шилжүүлэг хийх талаар мэдлэгтэй байх нь өнөөгийн болон ирээдүйн амьжиргааны зардал, боловсролын зардал, тэтгэвэрт гарсны дараа үр хүүхдийнхээ хэрэгцээг санхүүжүүлэх хамгийн зөв арга замыг сонгоход тусална.

ШИГТГЭЭ

Санхүүгийн төлөвлөгөөтэй хүмүүс (өөрсдөө эсвэл мэргэжлийн түвшинд хийдэг) төлөвлөгөөгүй хүмүүсээс илүү их хэмжээний хадгаламжтай байдаг.

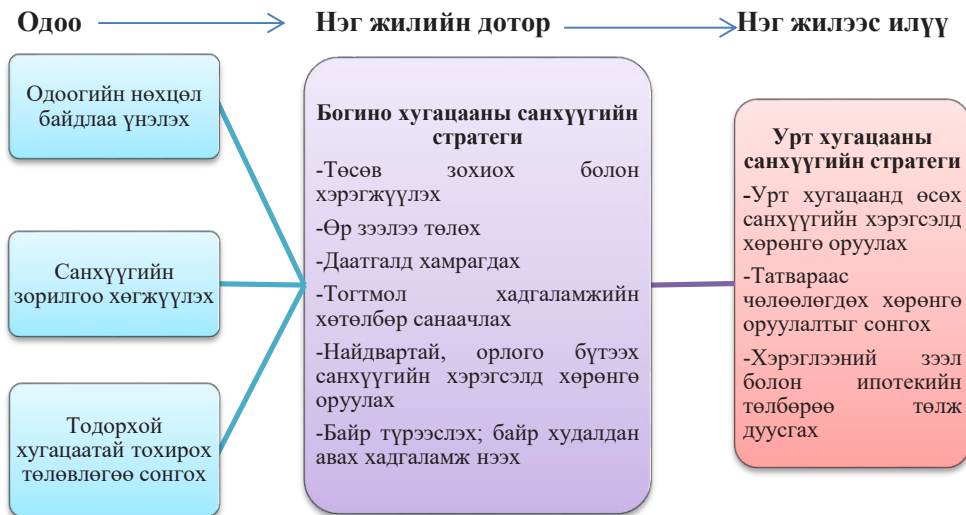
Санхүүгийн төлөвлөлтийг хэрэгжүүлэх. Санхүүгийн төлөвлөлт хийснээр мөнгөний удирдлагаа оновчтой хэрэгжүүлэх боломжтой. Санхүүгийн төлөвлөгөөгөө хэрэгжүүлэхээс өмнө санхүүгийн зорилгоо тодорхойлж, өнөөгийн нөхцөл байдлаа үнэн зөв тодорхойлох ёстой гэдгийг эргэн саная.

Амжилт дагуулах хамгийн чухал стратеги бол богино хугацаанд сэтгэл хангалуун байх, урт хугацааны санхүүгийн аюулгүй байдлыг хангах дараах дадал зуршлыг хэвшүүлэх явдал юм. Үүнд:

1. Сайтар тооцоолсон зардлын төлөвлөгөө нь ирээдүйд хөрөнгө оруулах, хадгалах орлого бүрдүүлэх нөхцөлийг хангана. Санхүүгийн хүндрэлийн уг сурвалж бол хэрээс хэтэрсэн зарцуулалт.
2. Тохирсон даатгалын хамгаалалттай байх нь санхүүгийн хүндрэлд өртөхөөс хамгаална.
3. Хөрөнгө оруулалт болон татварын талаар мэдээлэлтэй байх нь санхүүгийн нөөц эх үүсвэрээ өргөжүүлэхэд туслана.

Санхүүгийн зорилгодоо хүрэхэд хүсэл тэмүүллээ мэдэх, мэдээллийн оновчтой эх үүсвэр гэсэн 2 зүйл шаардлагатай. Хүсэл тэмүүллээ судлах нь мэдээллийн оновчтой эх үүсвэр сонгоход дэм болно.

Зураг 2-4 Санхүүгийн төлөвлөлт

Сэдвийн дүгнэлт

Санхүүгийн шийдвэр гаргахад хувь хүний санхүүгийн төлөвлөлтийн үйл явц болох одоогийн нөхцөл байдлаа тодорхойлох, санхүүгийн зорилгоо хөгжүүлэх, үйл ажиллагааны арга замаа оновчтой тодорхойлох, арга замаа үнэлэх, санхүүгийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх, санхүүгийн төлөвлөгөөг хянах зэргийг хэрэгжүүлэхэд янз бүрийн мэдээллийн эх үүсвэр ашиглах шаардлагатай.

Санхүүгийн зорилго бодитой байх, цаг хугацаагаар хэмжигдэхүйц, үр дүнд суурилсан байх, тодорхой цаг хугацааны хүрээ хязгаартай, үйл ажиллагааг илэрхийлсэн байх ёстой. Хувь хүний алдагдсан боломжийн өртөгт цаг хугацаа, хичээл зүтгэл, эрүүл мэндийн асуудал хамаарна.

Санхүүгийн алдагдсан боломжийн өртөг мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнийн тооцоололд суурилдаг. Ирээдүйн болон өнөөгийн үнэ цэнийн тооцооллыг хадгаламж, хөрөнгө оруулалт, зээлжүүлэлт, худалдан авалтын шийдвэрийн өсөн нэмэгдэж байгаа үр дүнг тооцоход ашиглах боломжтой.

Санхүүгийн амжилттай төлөвлөлт хувь хүний нөхцөл байдал, нийгэм эдийн засгийн хүчин зүйл ялангуяа инфляци, хүүний хувь хэмжээнд суурилсан хуваарилалт, хадгаламж, хөрөнгө оруулалт, зээлийн стратегитай холбоотой тодорхой зорилгыг шаарддаг.

Бататгах асуултууд:

1. Санхүүгийн шийдвэртэй холбоотой ямар эрсдэл учирдаг вэ?
2. Үр ашигтай санхүүгийн зорилгын 4 үндсэн шинж чанар юу вэ?
3. Найз нөхөд, хамаатан саднаасаа богино болон урт хугацаат санхүүгийн зорилгынх нь талаар асуугаарай. Хүн бүрийн хувьд байдаг энгийн зорилго юу байна вэ?
4. Хувь хүний санхүүгийн шийдвэр гаргалтын дараа яагаад дахин үнэлгээ хийх шаардлагатай вэ?
5. Хувь хүний санхүүгийн төлөвлөлтийн үндсэн бүрэлдэхүүн юу вэ?
6. Санхүүгийн төлөвлөгөөний үндсэн зорилго юу вэ?